

Тетяна Космеда (corresponding author)

Кафедра романських мов і світової літератури
Донецький національний університет ім. Василя Стуса, Вінниця, Україна
tkosmeda@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8912-2888>

Тетяна Осіпова

Кафедра української мови
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Україна
ostaniya1967@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2899-2606>

Віра Сліпецька

Кафедра германських мов і перекладознавства
Дрогобицький державний університет ім. Івана Франка, Україна
vslipetska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-2569-0197>

**Зміни в комунікації та мовомисленні українців
в епоху коронавірусної пандемії: інноваційна креативність**

Анотація. Під впливом коронавірусної пандемії сучасний світ переживає комунікативну революцію, глобалізується інтернет-спілкування, феномен віртуальності, відбувається модифікація поведінкових і комунікативних моделей. У цій реальності людина перебудовується, набуває нових знань, змінюється її сприйняття світу, з'являється нове мовомислення, відбувається своєрідна неологізація української мови, розбудовується лінгвістична термінологія, актуалізується лінгвокреативність.

Ключові слова: комунікативна революція; коронавірусна пандемія; лінгвокреативність; модифікація комунікативних моделей; неологізація; нове мовомислення; українська мова.

Changes in communication and language thinking of Ukrainians in the era of the coronavirus pandemic: innovative creativity

Abstract. Under the influence of the coronavirus pandemic, the modern world is experiencing a communicative revolution. Internet communication and the phenomenon of virtuality are globalizing, and behavioural and communicative models are being modified. In this reality, a person rebuilds and acquires new knowledge, the perception of the world changes, new language thinking appears, a kind of neologization of the Ukrainian language takes place, linguistic terminology develops and the linguistic creativity is being actualized.

Keywords: communicative revolution; coronavirus pandemic; linguistic creativity; modification of communicative models; neologization; new language thinking; Ukrainian language.

Людина намагається пізнавати інші світи, інші цивілізації, не пізнавши до кінця власних схованок, закутків, колодязів, забарикованих темних дверей. Людина, усупереч видимості, не ставить перед собою цілей: їх нав'язує їй час, у якому вона народилася, вона може їм слугувати чи бунтувати проти них, але об'єкт служіння чи бунту дано ззовні.

(Станіслав Лем)

Вступ

Сучасний світ змінюється настільки бурхливо, що при цьому не може не змінюватися людина, її свідомість (і мовна зокрема), її спосіб мислення (і мовомислення зокрема), її комунікативні інтенції, комунікативні стратегії і тактики. Пандемія COVID-19, зрозуміло, також спровокувала відповідні зміни нашого буття та свідомості, що призвело до з'яви нових соціальних явищ, серед яких *інфодемія* (контамінація понять *інформація* + *пандемія*), що номінує явище медіавпливів на комунікацію в пандемійний період, сформувалися *мова, мовлення й комунікація коронавірусної епохи*, оскільки “коронавірусна реальність” цілком природньо віддзеркалюється в мові, мовленні та комунікації, що своєрідно вербалізується і в українському мовному просторі.

Зауважмо, що в самій номінації *коронавірус* криється орфографічна девіація, оскільки “підпорядковуючись граматиці законам української мови, *корону й вірус* мала б з'єднати голосна літера *о*, як, наприклад, у слові

лісостеп, але оскільки це калька з латинської мови «coronaviridae», то написання так і кодифікували – коронавірус” (Красавіна, 2020, с. 206). Підмічено тенденцію, що багато нових слів української мови на позначення феномена коронавірусу не мають усталеної форми написання: мова пропонує орфографічні варіанти, наприклад, *коронакриза*, *корона криза*, *корона-криза*, порівн. контексти: *Експертка з працевлаштування: через корона кризу вдвічі зменшилася кількість вакансій. Виявилось, корона-криза посилила запит бізнесу на пошук технічних рішень. Україну чекає стрімке зростання торгового дефіциту внаслідок коронакризи – міжнародні експерти* (див. про це: Красавіна, 2020, с. 207). Термін *коронавірус* у сучасній українській мові має синонім, яким є іншомовна аббревіатура – інтернаціоналізм *COVID*, що сьогодні функціонує й у формі *ковід* та усвідомлюється як самостійна лексема, а не аббревіатура, що стала твірною для низки інших слів. Українські мовознавці виявляють універсальні риси етнокультурного кодування концепту “COVID” у сучасній науковій парадигмі загального мовознавства, використовуючи дані тлумачних словників англійської, німецької та української мов, за допомогою загальнонаукових та спеціальних методів аналізу простежують тенденції щодо створення лінгвістичних механізмів у системі розвитку англійського, німецькомовного та україномовного середовища (див.: Шутова та ін., 2021). Уважаємо, що репрезентацію специфіки вербалізації пандемійної епохи важливо простежити в кожній зі світових мов і в українській зокрема. Наголосімо також, що у зв’язку з пандемією в польському публічному просторі збільшила свою присутність українська мова, про що свідчить, наприклад, публікація Павла Левчука (див.: Levchuk, 2021).

Реакцію української мови на пандемію вивчала О. Мацько, гумористично номінувавши свою наукову розвідку – *Досить шастати: чому мова не йде на карантин* (див.: Мацько, 2021), лексичні неологізми коронавірусного періоду досліджували Т. Весна і Т. Телецька (див.: Весна та ін., 2020), опрацьовано й матеріал щодо своєрідності моделювання мовної реклами в період пандемії коронавірусу (див.: Хода, 2020). Українські вчені наголошують:

За час карантину багато хто з нас навчився прощатися словами “бережіть себе та близьких”, “stay home”, “stay local”, “stay safe”, поступово випрацювалися відповідні правила поведінки саме у віртуальному просторі. Вони передбачають ощадливе ставлення до особистої свободи комунікантів, регулювання обсягу інформації, що передається, та її сортування за по-

потребами, зменшення комунікативного шуму, чи інформаційного трешу (надмірної кількості в текстах буквених, образно-зорових та образно-слухових компонентів (картинки, аудіо- та відеовставки) (Бабелюк та ін., 2020, с. 14–15).

Учені досліджували когнітивно-перцептивні та поведінкові комунікативні моделі, зосереджуючи увагу на (1) загальному ставленні до щеплення, вакцинації, при цьому виявлено більш негативні комунікативні та когнітивно-перцептивні шаблони спілкування і на (2) впливі вакцинації на населення, коли простежуються більш позитивні комунікативні та когнітивно-перцептивні шаблони (див. про це: Альбота, 2021, с. 24). В. Красавіна переконана, що основним джерелом виникнення *корона неологізмів* стали запозичення з англійської мови, оскільки “вони інтенсивно засвоюються завдяки динамічній і відкритій до інновацій мовній практиці ЗМІ (особливо електронних), зокрема завдяки соціальним мережам, блогам, месенджерам, що дають можливість комунікувати великій кількості людей різних національностей, віку, соціального статусу” (Красавіна, 2020, с. 204). І це насправді так. Отже, в українському мовознавстві напрацьовано наукову літературу щодо багатоаспектного осмислення мовних та комунікативних процесів, мотивованих коронавірусом. Продовжимо цю традицію.

Мета статті – виокремити основні тенденції поступу української мови, мовлення й комунікації, що відбуваються під впливом коронавірусної пандемії.

Матеріал дослідження – широкий масив розмовного мовлення, інтернет-мовлення, мови мас-медіа, офіційно-ділової та наукової сфери мовної діяльності, зокрема термінотворення. На основі аналізу зазначених джерел було укладено авторську картотеку, що склала понад 200 лексичних одиниць, які й послужили матеріалом опису й репрезентації відповідної класифікації, наведеної в тексті статті.

Новизна наукової розвідки полягає в тому, що в ній уперше аспектуально узагальнено актуальні зміни, що відбуваються в українській мові, мовленні та комунікативному просторі, зібрано й схарактеризовано систему нових лінгвістичних термінів, що розширили метамову українського мовознавства, указано на тенденції формування неологізмів коронавірусної епохи, характер креативності українців щодо okazіонального словотворення та трансформації усталених виразів, моделювання гумористичних мікротекстів.

Серед методів, застосованих у цьому дослідженні, виокремимо прийом моделювання теорії з його доповненням описовим методом, а також концептуально-аналітичний метод, що сприяв кваліфікації та методологічній оцінці теоретичних положень комунікативної лінгвістики, теорії неології, лінгвістики креативу та пареміології, репрезентованих у наукових концепціях різних дослідників; аксіологічний метод застосовано для інтерпретації ціннісних орієнтирів сучасності; для осмислення фактологічного матеріалу залучено класифікаційний метод, а також інтерпретативний метод, прийоми тексто- та дискурс-аналізу, індукції та дедукції – для отримання загальних висновків та узагальнень.

Коронавірусна комунікативна реальність в українському мовному просторі

Усі види спілкування безпосередньо стосуються нових реалій життя, до яких належить і коронавірусна пандемія. Що ж змінила чи активізувала в комунікативному процесі епоха коронавірусної пандемії в українському суспільстві?

Одна із цих реалій – (1) *глобальна залежність від технічних засобів комунікації*. Каталізатором цієї нової реальності стала, звісно, пандемія, хоча ця тенденція виникла дещо раніше. Простежуємо низку змін, що стосуються комунікативної практики, зокрема (2) *зникнення чи нейтралізація відмінностей між усним та писемним мовленням*. Домінує усне мовлення. Писемна форма мовлення видозмінюється: вона все більше набуває рис мовлення усного, відбувається *демократизація, орозмовлення мовлення*. Простежуємо *конкурування мовних ресурсів* для маневрів лексичним складом мови, *оптимізацію вибору відповідних граматичних форм, експресивізацію та емоціоналізацію* (активізацію непрямого порядку слів, моделювання обривчастих речень, фіксацію своєрідної пунктуації для цього та ін.), але разом з тим і *інтелектуалізацію* (з'ява нових термінів і детермінологізація, нові форми предикації та ін.), *інтернаціоналізацію* (активність запозичень), *вербалізацію знаків етнокультури* та ін.

Новою ознакою комунікації, що здійснюється за допомогою онлайн ресурсів є й те, що (3) *не завжди можна однозначно ідентифікувати свого співрозмовника* (за відсутності актуалізованого відео), тому інколи ми

не знаємо всієї аудиторії, із якою спілкуємося по той бік екрану, бо ми її не бачимо, не ідентифікуємо, відсутній зворотній зв'язок.

А ще звернімо увагу на (4) *ріст обсягу віртуального спілкування*, але при цьому втрачається здатність захищати себе від негативної комунікації. (5) *Зникає можливість непублічної комунікації, комунікації інтимізованої*, коли мовці спілкуються між собою “в живу”, коли комунікант упевнений, що аудиторія обмежена. Сьогодні будь-яке (6) *спілкування може стати публічним навіть без нашої згоди на це*, оскільки все може бути викладене на загальний розгляд через мережу інтернет. *Приватне стає максимально публічним*. Актуалізувався чорний піар, різні види булінгу, зокрема й словесного. І це не завжди підлягає контролю. Якщо раніше мовлення було більш контрольованим, продуманим, то тепер мовці частіше (7) *моделюють комунікативні невдачі*. Комунікативні девіації призводять до спалахів агресії, надмірної емоційності, що доходить до афективності. А як зняти такий емоційний стрес, коли пряма комунікація відсутня й чинні закони комунікації вже не всі актуальні: їх також потрібно переглянути й доповнити.

(8) *Зникають і деякі форми невербального спілкування*, особливо тактильні, зокрема “під час пандемії COVID-19 привітання вже не відбувається через рукостискання, обійми чи поцілунки в щічки. Вітання ліктями – найбезпечніший варіант” (Сергієнко, 2021). Психологи наголошують, що “позбавлення дотику” стало серйозним наслідком пандемії і могло вплинути на психічне здоров'я людей (Сергієнко, 2021). З метою уникнення розладів рекомендують оптимізувати емоції іншими формами взаємодії – радять більше спілкуватися з близькими по телефону, влаштовувати онлайн-вечірки з друзями, більше контактувати з тваринами, що так само, як і обійми, дають організму користь, збільшуючи в ньому кількість гормону окситоцину, що, як відомо, викликає почуття задоволення, зниження тривоги й відчуття спокою. Очевидно, потрібно створювати нові посібники з теорії і практики спілкування, які б ці зміни фіксували й пояснювали.

У цих умовах простежуємо еволюцію свідомості сучасної людини: поняття *homo sapiens* дещо розширюється, адже сучасна людина пристосовується до змін, перебудовується, адаптується до нового комунікативного простору, насамперед віртуального, що має значну специфіку. (9) *Змінилося співвідношення публічного і приватного, інтимізованого простору*. Виникає питання, чи приватний простір може залишитися в людській сфері? Імовірно приватне (інтимне) уподібниться до засекреченого, за-

шифрованого, закодованого, прихованого. А сфера публічного простору, очевидно, буде розширюватися й модифікуватися, глобалізуватися.

Новим є й таке явище: (10) *те, що раніше мало авторство, тепер “закривається”, ховається під псевдо, змодельовані ніки*. Автора інформації, комунікативних посилань, можна ніколи й не пізнати. Раніше лінгвоперсона підписувала своє мовлення, рідко актуалізувалася анонімність, оскільки до “анонімок” було різко негативне ставлення як до актуалізованої неправди, фейку (інакше для чого ховати ім’я?). *Сфера інтернету активізувала систему прихованості авторства* (див.: Kosmeda і in., 2021). *Мовцю подобається бути анонімом*, він бачить у цьому певні переваги: можна говорити все, що хочеш, що бажаєш – і не тільки правду, – не обов’язково бути коректним, делікатним. У цій ситуації (11) *свобода слова набуває вищого ступеня реалізації* – і не в позитивному значенні (див.: Kosmeda, 2008). Комунікативний простір стає не інституційним: *людина не відчуває відповідальності за висловлену думку*. Простежуємо парадоксальні тенденції: з одного боку, висвітлення, обговорення, публічність усього без обмежень, а з іншого – анонімність, прихованість Ego, відсутність відповідальності за “кинуте слово”. Хоча при цьому (12) *комуніканти ніби й стали більш відкритими й більш охоче розповідають про себе*, наприклад у Facebook. Це вважається піаром, що приводить до збільшення популярності. Відомі особи – актори, політики, письменники та ін. – надто відверто розповідають про події зі свого приватного життя – інколи, м’яко кажучи, надто пікантні, інтимні, що раніше не виносилися на публічний суд, а приховувалися. Наголосімо також, що в епоху пандемії *маємо загрозу не лише фізичну, але й психологічну та психічну*, що безпосередньо пов’язано зі способом спілкування: (13) *зміни в комунікації впливають на психічне здоров’я*. Чому? З одного боку, самоізоляція, обмеження безпосереднього спілкування, відсутність інтимізованого приватного спілкування, а з іншого – розширення сфери віртуального спілкування, комунікації, яку можна назвати скутою, обмеженою, “не живою”. *Розсекречення інтимного, поширення пліток, чуток, фейку, мовний булінг призводять до психічного зриву*. Це дуже пригнічує психіку людини, особливо підлітків, молодих людей, які не мають так званого *комунікативного імунітету*. Очевидно, актуалізується проблема теорії і практики психолінгвістики та лінгвоемоціології, нові їх завдання. Актуальним стає психіатричний термін *резистентність*, який слід перенести в площину психолінгвістики та лінгвістики комунікативної, порівн.: “Резистентність (імунітет) – стійкість організму, здатність чинити опір, несприйнятливність до чинників зовніш-

нього впливу; [...] Резистентність (психіатрія) – опір організму людини до лікування психічного захворювання психотропними лікарськими засобами (антидепресантами, нейрореплетиками, транквілізаторами)” (Резистентність, 2021). У метамові лінгвістики термін *комунікативна резистентність мовця*, очевидно, слід інтерпретувати як *комунікативний імунітет*: стійкість організму до несприятливих чинників комунікації, його здатність чинити опір некоректній комунікації, звуженню приватного комунікативного простору, фейковим комунікативним стратегіям і тактикам, словесному булінгу та ін. Слід учитися по-новому сприймати модернізований комунікативний процес, віртуальний комунікативний простір, відрізняти правду від неправди, імовірно від неймовірного, учитися не реагувати на агресивні стратегії і тактики мовців, виробити вміння будувати комунікативні бар’єри. На щастя, людина – істота гнучка, така, яка вміє трансформуватися до нових умов, змін, нової реальності чи ірреальності, що засвідчує весь хід історії розвитку людства.

Коронавірусна неологізація української мови: основні тенденції

Аналізуючи зібрану авторську картотеку, простежуємо, що (1) медичні терміни набувають більшого поширення й популяризації, стають загальновідомими, порівн.: *антитіла, антисептик, вакцинація, дезінфекція, дезінфектори, експрес-тест, епідемія, імунітет, коронавірус, корона, респіратор, сатурація, суперпоширювач, Т-клітини, тести на антитіла, масковий режим, обсервація, пандемія, підозрілий на зараження, ПЛР-тест*, часто зазнаючи певних трансформацій і змінюючи стилістичну тональність, переходять до розмовного стилю, наприклад, від терміна *ковід* утворилося *ковідка*, від терміна *карантин* – *карантинити*, *перекарантинити* (див.: Мацько, 2021). (2) Від термінів *ковід* та *коронавірус* як ключових медичних понять коронавірусної епохи утворюються прикметники (предикація), за допомогою яких моделюються складні терміни, порівн.: від прикметника *коронавірусний* – *коронавірусна інфекція, коронавірусне захворювання, коронавірусна епідемія, коронавірусна паніка, коронавірусний міф, коронавірусна дезінформація, коронавірусний феномен, коронавірусна міфологія* та ін. Складні терміни утворюються й за допомогою додавання до терміна *ковід* відповідних узгоджених і неузгоджених означень, порівн.: *адаптований карантин, карантин вихідного дня, карантинний формат життя* та ін. (3) Спостерігається моделю-

вання синонімічних термінологічних рядів (словесна конкуренція), порівн.: *корона, коронавірусна інфекція, коронавірусна хвороба, короновирусне захворювання, уханська недуга, китайський грип, коронавірус з Уханю; повний карантин, жорсткий карантин, тотальний карантин, суворий карантин; антимасковий протест, антимасковий рух, антимасковий режим* та ін. (4) Активними словотвірними способами під час моделювання нових ковід-термінів є (а) складання слів, унаслідок чого утворюються юкстапозити – *ковід-лікарня, ковід-пацієнт, ковід-аналізи, ковід-палата*; (б) основоскладання – *коронакриза, коронапереворот, коронафобія, карантиносесія*, (в) контамінація – накладання однієї морфему одного вихідного компонента на морфему іншого вихідного компонента, наприклад, ковід + ідіот = *ковідіот*, карантин + канікули = *карантікули*, ковід + відео = *ковідео*, ковід + пофігіст = *ковігіст*. (5) З поширенням пандемії COVID-19 пов'язані новітні словосполучення, що мотивовані переосмисленням кольороназв, зокрема актуалізується “світлофорна” семантика: (а) *червона зона* – ‘високий рівень зараження коронавірусом, тобто високий рівень його спалаху’, (б) *жовта* чи *помаранчева зона* – ‘середній рівень зараження коронавірусом, тобто помірний рівень спалаху’ і (в) *зелена зона* – ‘низький рівень зараження, тобто засвідчення відсутності спалаху коронавірусу’. Останнє словосполучення виникло як омонімне до вже наявного зі значенням ‘територія за межами міста, зайнята лісами, лісопарками та іншими озеленими територіями, що виконує захисні, санітарно-гігієнічні та рекреаційні функції’ (див.: Лановенко та ін., 2013, с. 97). Відповідно, “ковідних” смислів набувають і похідні лексеми *позеленіти* – ‘позбавитися коронавірусу, вийти із зони підвищеної небезпеки зараження ним’, порівняймо контекст: *Вся Україна позеленіла* (Хрещатик, 2021.06.09); *Україна позеленіла! Всі регіони переведені у “зелену” карантинну зону* (TOP-News Україна, 2021.06.13). За аналогією відповідних смислів набули лексеми *пожовтіти* й *почервоніти*. Поширилося й терміносполучення *зелений паспорт* – ‘документ, який видають громадянам в Ізраїлі після щеплення двома дозами вакцини проти коронавірусу’ чи *ковідний паспорт, ковідний сертифікат, ковідний пропуск*, порівняймо: *Водночас зосереджую увагу на тому, що не можна плутати свідоцтво про вакцинацію з паспортом вакцинації (ковідним паспортом)*. Зокрема, *Європейський Союз з 1 липня вводить єдиний внутрішній ковідний паспорт (цифровий ковідний сертифікат)* (Юридична Газета online, 05.07.2021). (6) Юлія Корж укладає своєрідний словник, у якому містяться ковідні новотвори. Дослідниця назвала їх “кумедні

неологізми” (див.: Корж, 2021), порівн. зразки номінацій, зібрані в зазначеному словнику: *ковідник* – ‘лікарня для пацієнтів з COVID або сам пацієнт’; *передистанціювання* – ‘коли людина в черзі перед вами по своєму сприймає площу 2×2 метри, наприклад, не підходить ближче, ніж на 6 метрів, до людини, яка стоїть перед нею’; *maskhole* (за аналогією з *asshole* – ‘придурок’) – ‘людина, яка носить маску неефективно, наприклад, під носом, під підборіддям, на потилиці’; *COVID-19* – ‘19 хвилин після занадто тісної взаємодії з незнайомцем без маски, протягом яких ви відчуваєте, як у вас починає дерти в горлі і зростає впевненість у тому, що ви вмираєте. Іноді це триває довше, якщо такі опції, як шалене миття рук і полоскання рота антисептиком, недоступні’ та ін. (7) З’являється низка слів, що пов’язані зі специфікою ковідної комунікації: під час пандемії навчання в школах та вишах України відбувалося в основному на платформі *Zoom*, що й зумовило утворення таких лексем: *Zoom-вечірки* і *зум-вечірка*, *Zoom-концерти* і *зум-концерт*, *Zoom-заняття* і *зум-заняття* – ‘заходи, проведені в платформі для відеоконференцій, онлайн-зустрічей і нарад *Zoom*; *Zoom-етикет* і *зум-етикет* – ‘правильна поведінка під час *Zoom*-спілкування, зокрема потрібно відключати мікрофон, коли не говориш, щоб не створювати зайвий шум у спільній конференції та не вмикатися з ванної, туалету чи із членом сім’ї у спідньому’, *зумінар* – ‘семінар, проведений у “*Zoom*” та ін. Утворилися й дієслова, що номінують нову практику спілкування й навчання зокрема *зумитися*, *зазумити*. Сучасне інтернет мовлення привертає прискіпливу увагу мовознавців, які розмірковують про нові способи комунікації та нові поняття, що їх окреслюють, для них, наприклад, пропонується й новий термін – *інтернетизація*. (8) Коронавірусна лексика часто репрезентує функції евфемізмів (*епідемічна ситуація*, *карантинна відпустка*, *ковідна економіка*, *ковідна ситуація*, *проблемна ситуація*, *самоізоляція*, *тривала відпустка*) та дисфемізмів (*ковід-психоз*, *ковідні жахи*, *нова хвороба*, *що вбиває людей*). (9) Моделюються okazіональні слова та словосполучення, порівн.: *зумбі* – ‘ті, хто проводить багато часу в *Zoom*’; *зумбомбінг* – ‘раптова поява близьких людей або домашніх тварин під час відеоуроку або виступу в “*Zoom*”, а також зрив відеоконференцій, онлайн-уроків пранкерами’; *карантікули* – ‘неробочі дні (зі збереженням зарплати)’; “*коронавти*” – ‘люди, які ходять у повній екіпіровці, тобто в масках, захисних окулярах і рукавичках’; *короніали* – ‘покоління, яке народжується під час карантину’; *шашличники* – ‘люди, які незважаючи на заборону, збираються групами для пікніків’; “*чхання Дракули*” – ‘процес чихання, при якому

необхідно не прикривати рот рукою чи хустинкою, а чихати в лікоть, повторюючи відомий жест Дракули, коли за допомогою ліктя він прикривався плащем, щоб його не впізнали' (простежуємо актуалізацію феномена прецедентності, вербалізацію невербаліки). Серед таких слів і лексеми іншомовного походження, наприклад, *body mullet* – 'спеціальний одяг, як правило, гарний топ зверху, а нижче поясу могла бути тільки спідня білизна або піжама-паті для вечірок', а також *м'ютитися* (від англ. *mute* – 'тиша') – 'вимикати мікрофони під час відеоконференції, що відбувається на віртуальних платформах під час пандемії через карантинний режим'; *карантин-шеймінг* (від англ. *quarantine shaming*) – 'емоційна й гнівна реакція людей на недотримання кимось карантину або заходів безпеки' та ін. (10) Модифікуються конотовані утворення: експресивно-емоційні слова з різними стилістичними значенневими відтінками: *ковідка* – зменшено-пестливе від *ковід*; *картинка* – 'картинка з карантину, фото з перебування в самоізоляції', *ковіднице*, *ковідло* – грубі назви для репрезентації зневаги номінованого явище, презирливого до нього ставлення; 'постійне перебування вдома призвело до пригнічення психічного стану багатьох громадян, і люди, щоб повернути собі душевну рівновагу, посилено «заїдали» свій стрес, так виник народний жартівливий варіант слова – «салоізоляція»' (Красавіна, 2020, с. 211); образні лексеми: *лихо-епідемія*, *покоління ковід*, субстантивовані прикметники *голоносі*, *голоморді* – 'ті, хто носить маску, відкриваючи ніс чи рот, тобто неефективним способом', тропи (уособлення: *спалах коронавірусу*; метафора: «*корона*» *смерті*, *корона-дисиденти* (*ковід-дисиденти*) – 'люди, які заперечують існування коронавірусу або не вірять у те, що захворювання може бути таким небезпечним, як розповідають лікарі й епідеміологи. Такі люди зазвичай ставлять під сумнів необхідність самоізоляції і вважають, що COVID-19 безпечніший від звичайного грипу'; метонімія: *голе обличчя* – 'людина, яка ігнорує масковий режим і відмовляється носити маску в громадському місці'; енантіосемія: *ковідіот* має два антонімічні значення: 1) 'людина, яка заперечує наявність пандемії й небезпеки від неї, порушує режим самоізоляції, вперто ігнорує протокол "соціального дистанціювання", тим самим сприяючи поширенню COVID-19', та, навпаки, 2) 'та, що занадто панікує, скуповує гречку, туалетний папір, надмірно мие руки, панічно боячись зараження, перебільшує страхи через COVID-19'. (11) Простежуємо актуалізацію багатозначності в новостворених ковід-лексемах, порівн.: *маскошок* – '1. Істерія довкола неможливості купити медичну маску в аптеках і спроби в паніці її роз-

добути. 2. Неадекватна реакція на людей, яким удалося дістати медичну маску'; *Коронадисидент* і *коронаскептик* – '1) людина, яка заперечує чи то сам факт наявності коронавірусу', чи то '2) скептично ставиться до заходів з боротьби із хворобою' та ін.

Креативність українців у моделюванні паремійних одиниць та малих фольклорних жанрів

В українському мовному просторі в період актуалізації коронавірусу простежуємо креативну *трансформацію усталених мовних виразів*, паремій, різних типів кліше, певну їх модернізацію. Мовознавці сперечаються щодо терміна на позначення паремійної одиниці, що зазнала змін у зв'язку з творенням нового культурного продукту, зокрема пропонують такі терміни, як *антиприслів'я*, *антиафоризм*, *антиприказка* (Вальтер, Мокиєнко, 2005), *лукізм*, або *face, fascism* (позначення стереотипів, забобонів, вибору поведінки щодо фізично привабливих людей, а також тих, чия зовнішність відповідає культурно-соціальним уявленням і нормам того чи того суспільства) (Береговская, 2001), *провербальний трансформант* (Гнедаш, 2005) "*жартівливий афоризм*" (Дамм, 2002) тощо. Ірина Глуховцева узагальнює теоретичні питання щодо інтерпретації терміна антиприслів'я та його синонімів, порівн.:

На нашу думку, термін "антиприслів'я" можна вживати у вузькому й широкому значеннях. У першому випадку під антиприслів'ям розуміємо трансформи традиційних паремій, які зазнали змін компонентного складу та змісту, характеризуються більшою експресивністю, нерідко мають негативну конотацію, а також вирази, створені на базі традиційних фразем, зміст яких змінений. Уживаючи термін "антиприслів'я" в широкому значенні, зараховуємо до цих виразів, крім трансформованих прислів'їв, приказок, фразем, окремих загадок, афоризмів, крилатих виразів відомих людей, традиційні й нові вислови, у яких вербальне наповнення не відповідає нормам літературної мови, наявна ненормативна лексика. У цих антиприслів'ях нерідко змінена оцінка традиційних цінностей (Глуховцева, 2013, с. 4–5).

Прикладами подібних трансформ є:

Моя хата з краю – карантин пере чекаю (первісна форма – *Моя хата з краю – нічого не знаю*); *Людина людині коронавірус* (первісна форма – *Людина людині друг, товариш і брат*); *На городі бузина, а в Києві нічим не доїдеш* (первісна форма – *На городині бузина, а в Києві дядько*); *Коронавірусу боятися – в АТБ не ходити* (первісна форма – *Вовка боятися – в ліс не ходити*); *Не такий страшний звір, коли є туалетний папір* (первісна форма – *Не такий страшний звір, як його малюють*); *Баба вдома – мед-системі легше* (первісна форма – *Баба з воза – кобилі легше*); *Рада душа в рай, але кордони закриті* (первісна форма – *Рада душа в рай, та гріхи не пускають*) та ін. (див: Мацько, 2021).

Також створюються нові усталені вирази, що мають форму гасел, репрезентуючи тональність імперативу, порівн.: *Розважайся – вірусу не здавайся! Сиди вдома, місяця повно! Не в зоот ногою!*; *Love is знайти того, з ким можна пересидіти карантин! Коронавірус не пройде!* Порівняймо контекст: *Коронавірус не пройде: у депутатів у Раді ретельно перевіряли сертифікати і змушували одягнути маски* (ТСН, 16.11.21). Як бачимо, в український текст уводяться актуальні запозичення з англійської мови: моделюється гібридний текст. Подібні новотвори репрезентують зразки мовної гри й актуалізують прагматичні функції – сугестивного впливу, експресії, емоційності, оцінювальності. Простежуємо розширення паремійної картини світу українців.

Лінгвокреативність виявляється також у трансформації фольклорних жанрів, зокрема колядок (почали функціювати в 2021 році): актуалізується феномен прецедентності: *Коляд, коляд, колядниця* вдало трансформується в *Ковід, ковід, ковідниця* і т. д. Порівн.:

Ковід, ковід, ковідниця, / добра в масці молодиця, / а без маски не така – / дайте антисептика. / Я ковідку заспіваю – / антитіл вам побажаю. / Хай lock down отой триклятий / оминає вашу хату! / Коляд, коляд, коляда, / вірус хай уже мина, / щоб жили ми всі без бід / і забули про ковід. / Щоб відкрили всі кордони, / зникли всі вже заборони. / Щоб ми маски познімали, / усіх навколо обіймали! / Щоб до всіх вернувся смак, / щоб відчутти в куті мак. / Щоб із нюхом все гаразд / було в кожного із нас. / Щоб у селі, а також у місті / всі в маршрутку могли сісти. / Щоб водій стоячих брав, / і не кашляв, і не чхав. / Будем ми усі радіти. / Хай сміються поряд діти! / Хай Різдво дарує казку, / мир, любов і Божу ласку! (текст цієї колядки був поширений у розмовному мовленні, комунікації в період Різдвяних свят).

У цей текст активно включена українська й запозичена ковідна лексика: *антисептик, антитіла, вірус, ковід, ковідка, маска, lock down*. Вербалізовано типові ситуації, пов'язані з перебігом коронавірусної хвороби (відсутність смаку, нюху, кашлю й чихання) та змінами в побуті, новими обов'язками (необхідність дотримуватися маскового режиму – *добра в масці молодиця, / а без маски не така*; користуватися антисептиком – *дайте антисептика*; дотримання карантину, обмеження кількості людей у транспорті). Текст колядки зазвичай містить побажання, що також актуалізують відповідну ситуацію: *Антитіл вам побажаю, тобто здоров'я; Хай lock down отой триклятий / оминає вашу хату!* – побажання зняття карантину, відсутності хвороби у власній оселі та ін.

Подібні фольклорні тексти активізувалися й у зв'язку з іншим великим релігійним святом – Великоднем, порівн.: *Той хто носить масочку / Буде їсти пасочку. / А хто масочки не носить, / Того четверо виносять* (з розмовного мовлення).

Рисою національного характеру українців є гумор: у складних ситуаціях вони зазвичай жартують, що виявляється у своєрідній креативності, приклади якої були наведені. Фольклорним жанром, що засвідчує схильність до моделювання гумору, є анекдот. Деякі дослідники вважають його різновидом паремій (Стоколос-Ворончук 2005), Іван Франко навіть фіксував їх у збірці *Галицько-руські народні приповідки* (див.: ГРНП (1), 2006, с. 156, 174, 202, 583, 541 і т. д.).

Наведемо приклади таких сучасних “ковідних анекдотів”:

Єдиний випадок, коли ми радіємо негативному тесту – це ковід-тест”;
“Вітаю Вас: Ваша дочка вийшла заміж. А як зять? – Зять дуже гарний хлопець. З вакцинованої сім'ї”;
“Погана новина. Говорять, що восени коронавірус мутує і потрібно буде мити ще й ноги”;
“Насправді коронавірус придумали собаки, щоб їх цілими днями вигулювали.

Коронавірус як чинник моделювання нових термінів мовознавства

Коронавірусна епоха сприяла з'яві нових термінів і в мовознавстві, що ґрунтуються на базових термінах лінгвістики: вони утворюють синонімні ряди; новостворені терміни не завжди мають уніфіковану форму написання, тобто простежуємо, як зауважувалося, дублетні форми, порівн.: *словник коронавірусу, ковідний словник, коронавіру-*

сний лексикон, ковідний лексикон та ін. (‘словник, що репрезентує лексику, пов’язану з коронавірусом’, тобто ‘сукупність лексики на омовлення феномена коронавірусу’); *короналексика, вірусна лексика, ковід-лексика* та ін. (‘слова на позначення предметів, явищ, подій, осіб, пов’язаних з коронавірусом’, тобто ‘лексика, що використовується для омовлення феномена коронавірусу’); *лексико-семантичне поле коронавірусу* (‘лексико-семантичне поле слів на позначення коронавірусного феномена’), *ковідна мовна картина світу* (‘мовна картина світу, сформована на базі позначень понять і предметів, пов’язаних з коронавірусом’), *ідеографічна палітра коронавірусної лексики* (‘сукупність тематичних /ідіографічних/ груп, що характеризують феномен коронавірусу’), *ковідні антиприслів’я* (‘трансформовані прислів’я, що номінують та характеризують феномен коронавірусу’), *фразеологічні ковід-трансформації* (‘трансформовані фразеологізми, що номінують та характеризують феномен коронавірусу’), *словотвірні ковідні інновації* (‘словотвірні інновації, що номінують феномен, пов’язаний з коронавірусом’), *ковід-неологізація мови* (‘процес неологізації мови, пов’язаний з феноменом коронавірусу’), *ковідний сленг, COVID-сленг, ковід-сленг, коронавірусний сленг, коронасленг* (у цьому разі *сленг* – це ‘набір нових слів і нових значень існуючих слів, що використовуються в зв’язку з пандемією коронавірусу і належать до сленгу’); *мова пандемії, мова коронавірусної епохи, “мова ковіду”*, (‘сукупність мовних одиниць, що слугують для вираження коронавірусних реалій’); *корона мовлення, корона комунікація* (‘специфічні форми мовлення, стратегії і тактики комунікації в період коронавірусу’), *“ковідні” лінгвістичні спостереження* (‘лінгвістичний метод спостереження, скерований на аналіз мовних одиниць, мовленнєвих і комунікативних процесів, пов’язаних з феноменом коронавірусу’).

Наведімо деякі факти з інших мов, що репрезентують вищезазначене, зокрема в журналі “Forbes” ідеться про те, що

Нідерландці вже уклали лексикон неологізмів епохи коронавірусу, куди увійшли мовні одиниці, пов’язані із соціальним дистанціюванням і карантинном. Журнал The New Yorker видав жаргівливий словничок на тлі пандемії. А до Оксфордського словника вже вписали такі поняття, як «соціальна дистанція», «самоізоляція» і аббревіатуру WFH (work from home – “робота з дому”) (Підкуймуха, 2020).

Простежуємо подібні напрацювання й щодо польської мови (див.: Zabielska, 2020; Stodolinska, 2021).

У лінгвістичному українському мовному просторі побутує і термін на позначення нового типу людини коронавірусної епохи. Це *Homo Confusus*, або “*хомо конфузус*” – ‘розгублена людина: ідеться про стан, у який потрапила людина на початку пандемії’ (див.: Kozyrev, 2019). Можна навести й терміни, що поповнюють метамову психолінгвістики, лінгвоемоціології, порівняймо: *думскролінг* – ‘перегортання стрічки страшних новин, пов’язаних зокрема і з коронавірусом’; *емоційне дистанціювання* – ‘свідоме неприйняття важливих рішень щодо стосунків або навіть їх обговорення в період складних життєвих ситуацій, наприклад, ситуації з коронавірусом’. Як відомо:

пандемія призводить до напружених соціально-психологічних ситуацій, зокрема й до розлучень, коли люди не можуть бути разом у замкненому просторі. Взаємне нерозуміння, постійне з’ясування стосунків – одна із причин розірвання взаємин під час пандемії. Так виник термін *ковідіворс* (від англ. *covid + divorce* – ‘розлучення’) (Красавіна, 2020, с. 208).

В. Красавіна виокремлює й такі терміни, як *думскролінг* (англ. *doomscrolling* від слів “смерть” і “гортати”) – ‘довготермінове читання негативних новин’ (merriam-webster) та прозорий за мотивацією термін *синдром COVID-стресу* (див.: Красавіна, 2020, с. 10). Очевидно, наведену низку нових лінгвістичних термінів можна продовжити.

Висновки

Інтернет-комунікація – це певний інструмент у руках людини. І цей новий вид спілкування, зрозуміло, базується на людському чиннику, адже основний онтологічний філософський принцип – антропоцентризм. Простежуємо вектор зміни лінгвістичних парадигм у ракурсі: *словоцентризм* – *текстоцентризм* – *дискурсцентризм* – *центризм інтернет-комунікації, віртуального спілкування*. Відбулися методологічні зміни в нашому бутті і в нашому типі мовлення, комунікації. Зазначене не можна однозначно оцінювати, як погане чи добре: це просто наша реальність, яку ми повинні сприймати й до якої повинні прилаштовуватися. Комунікативні, мовленнєві й мовні зміни детерміновані екс-

тралінгвістичними чинниками, зокрема й когнітивними. І це ключове методологічне положення лінгвофілософії, що залишається актуальним.

Кожне слово потенційно може розвивати нове значення, створювати нову номінативну одиницю, але для цього повинні з'явитися відповідні умови, мотивовані відповідними причинами, насамперед це “замовлення” суспільства на номінацію чогось нового (предмета, явища, поняття) чи на перейменування чогось, що вже має назву: у цьому разі діють соціальні, психологічні, смакові мотиви, носіями яких є номінатор – людина, яка по-новому бачить старе явище і по-новому називає його. До зовнішніх мовних чинників, що спонукають до змін, традиційно відносять такі, як стрімкий розвиток суспільства, стан його матеріальної і духовної культури – необхідність номінувати нові реалії. До внутрішніх чинників відносять затухання конотативних властивостей мови й необхідність заповнювати цей пробіл новими, конотативно насиченими одиницями, а також зміни смакових уподобань соціуму в мовленні, прагнення уникати офіційності, тяжіння до коротких номінацій (універсальний закон прагнення до економії мовних засобів), емоційності, образності, оригінальності, креативності.

Коронавірусна епоха породила систему новотворів, що активно ввійшли в комунікативний обіг українців, розширивши їхню мовну свідомість і зафіксувавшись у ній. Події пандемії 2020–2021 років яскраво продемонстрували зв'язок доквілля з мовою, що найбільш послідовно відобразилося на лексичному і фразеологічному (паремійному) рівнях мовної системи, показавши, як змінюється когнітивна й мовна картини світу. Коронавірусні слова та вирази можна вважати словами-свідками, словами-орієнтирами, знаковими маркерами явищ і подій дійсності. Ці слова моделюються на основі актуалізації питомо української лексики і фразеології, а також лексики запозиченої. Часто лексичні одиниці не мають усталеною форми написання: репрезентуються різні варіанти. Серед ковідної лексики простежуємо широку систему синонімів. Утворюються однозначні слова, однак чимало й багатозначних.

Кожна складна епоха вирізняється прагненням людини пристосуватися до неї, зробити її усвідомленою. Це виявляється в спроможності моделювання мовної гри, конотацій, гумору, okazіоналізмів, образів, тропів, маніпулюючи різними мовними одиницями – лексемами, ідіомами, пареміями. Актуалізуються трансформації прецедентних одиниць, виявляється схильність до творення фольклорних мікротекстів, серед яких найбільш популярними є анекдоти.

Коронавірусна епоха потребує ретельного лінгвістичного опису – створення словників нових слів і значень, словників антиприслів'їв та нових паремій, нових фольклорних мікрожанрів. На цій основі можна буде простежити важливі тенденції поступу української мови й кожної окремої мови зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

- Альбота, С. М. (2021). Лінгвосемантичні особливості комунікативної моделі онлайн-спілкування у період вакцинації населення. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія", серія "Філологія"*, вип. 11(79), 21–24.
- Бабелюк, О. А., Лах, Д. Р., Коляса, О. В. (2020). Сленгізми на позначення явищ COVID-19 в сучасному англомовному інтернет дискурсі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності "Львівський філологічний часопис"*, № 8, 14–19.
- Береговская, Э. М. (2001). "Квази" (Чужой текст как материал языковой игры). *Лингвистические исследования к 75-летию профессора В. Г. Гака*. Дубна: Феникс, 23–27.
- Вальтер, Х., Мокиенко, В. М. (2005). *Антипословицы русского народа*. СПб.: Издат дом "Нева".
- Весна, Т. В., Телецька, Т. В. (2020). Лексичні інновації періоду коронавірусної пандемії. *Записки з романо-германської філології*, вип. 1(44), 83–89.
- Гетьман, А. (2022). Як війна витіснила пандемію: цифр по Україні немає, але хвороба не зникла. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3442868-ak-vijna-vititsnila-pandemiu-cifr-po-ukraini-nemaie-ale-hvoroba-ne-znikla.html>.
- Глуховцева, І. Я. (2013). *Словник модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Луганськ: ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка". 328 с.
- Гнедаш, С. И. (2005). *Провербиальные трансформанты в функциональном стиле прессы и публицистики: автореф. дисс. ... канд. филол. наук*. Москва, 24 с.
- ГРНП (1) (2006). *Галицько-руські народні приповідки: у 3-х томах*. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко: 2-е вид., Т. 1. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка.
- Дамм, Т. И. (2002). Комические афоризмы в современной газете. *Русская речь*, № 5, 48–56.
- Корж, Ю. (2021). *Ковід-десиденти та короїнали: іронічний словник пандемії коронавірусу*. <https://gwaramedia.com/kovid-dysydeny-ta-koroynaly-ironichnyj-slovnuk-pandemiyi-koronavirusu/>.
- Красавіна, В. В. (2020). Неологізми лексики в час пандемії коронавірусу (на матеріалі інтернет-видань та соціальних мереж). *Культура слова*, № 92, 203–215.
- Лановенко, О., Остапішина, О. (2013). *Словник-довідник з екології*. Херсон, ПП Вишемирський В. С.
- Мацько, О. (2021). Досить шастати: чому мова не йде на карантин, *Weekend Today*, 2020. https://projects.weekend.today/language_quarantine.

- Підкуймуха, Л. (2020). Мова не йде на самоізоляцію. *Forbes*, № 5. <https://forbes.ua/lifestyle/mova-ne-yde-na-samoizolyatsiyu-18112020-553>.
- Резистентність (2021). <https://uk.wikipedia.org/wiki/Резистентність>.
- Сергієнок, С. І. (2021). Чим замінити обійми під час пандемії коронавірусу?. <https://kruptdo.com/сторінка-психолога>.
- Стоколос-Ворончук, О. О. (2005). *Етнотипи та їх художні стереотипи в українському анекдоті (на матеріалі видань XIX ст.)*: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 18 с.
- Хода, Л. Д. (2020). Мовна реклама в часи пандемії коронавірусу COVID-19 (на матеріалі українських та словацьких текстів). *Південний архів. Філологічні науки*, № 92, 130–134.
- Шутова, М. О., Голінко, А. М. (2021). Лінгвістична маніфестація концепту “COVID” у картинах світу англійської, німецької та української мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Серія “Філологія”*, № 47, Т. 2, 161–166.
- Kosmeda, T. (2008). Свобода слова в современном дискурсе. *Słowo. Tekst. Czas IX. Człowiek w przestrzeni słownika i tekstu: Materiały IX Międzynarodowej konferencji naukowej (Szczecin, 8–10 listopada 2007 r.)*. Szczecin, 452–460.
- Kosmeda, T., Janczura, D., Janik, K. (2021). Сучасна ономастична термінологія: дискусії українських і російських учених щодо формування інтернет-ономастикону. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, nr 12/1, 305–315.
- Kozyrev, A. (2019). Homo Confusus – человек растерянный. *Published in CEMI-RAS*. <https://medium.com/cemi-ras/homo-confususчелове-растерянный-8a4a5bacced>.
- Levchuk, P. (2021). *Ukrainian Language in Polish Public Space*. <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.2476>.
- Michelizza, M., Karer, M. Ž. (2018). Internetna leksika v slovenščini: analiza novejših slovarskih virov. *Jezikoslovni zapiski (Ljubljana)*, 24.1, 79–92.
- Stodolinska, Y. (2021). *American University Discourse in the COVID-19 Pandemic: Multimodal Aspect*. <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/c.2488>.
- Zabielska, M. (2021). *Pacjenci z... / u pacjentów z... / w przebiegu COVID-19...: dyskursywna analiza polskich fachowych publikacji medycznych dotyczących koronawirusa*. http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/wydania/poradnik_jezykowy.787.2021.08.02-Zabielska.pdf.

References

- Al'бота, S. M. (2021). Lingvosemantichni osoblivosti komunikativnoi modeli onlayn-spilkuвання u period vaksynatsii naseleńnya. *Naukovi zapiski Natsional'nogo universitetu “Ostroz'ka akademiya”, seriya “Filologiya”*, vip. 11(79), 21–24.
- Babelyuk, O. A., Lakh, D. R., Kolyasa, O. V. (2020). Slengizmi na poznachennya yavishch COVID-19 v suchasnomu anglo-movnomu internet diskursi. *Naukoviy zhurnal Lvivs'kogo derzhavnogo universitetu bezpeki zhittediyal'nosti “Lvivs'kiy filologichniy chasopis”*, № 8, 14–19.
- Beregovskaya, E. M. (2001). “Kvazi” (Chuzhoy tekst kak material yazykovoy igry). *Lingvisticheskiye issledovaniya k 75-letiyu professora V. G. Gaka*. Dubna: Feniks, 23–27.
- Damm, T. I. (2002). Komicheskiye aforizmy v sovremennoy gazete. *Russkaya rech'*, № 5, 48–56.

- Ge'tman, A. (2022). *Yak viyna vitisnila pandemiyu: tsifr po Ukraini nemaє, ale khvoroba ne znikla*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3442868-ak-vijna-vitisnila-pandemiu-cifr-po-ukraini-nemaє-ale-hvoroba-ne-znikla.html>.
- Glukhovtseva, I. Ya. (2013). *Slovník modifikovaných stykůk spoluchen' sliv v uzusi kintsya KHKH – rochatku KHKHI stolittya*. Lugans'k: DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka".
- Gnedash, S. I. (2005). *Proverbial'n-yye transformanty v funktsional'nom stile pressy i publitsistiki*: avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. Moskva.
- GRNP (1) (2006). *Galits'ko-rus'ki narodni pripovidki: u 3-kh tomakh*. Zibrav, uporyadkuvav i poyasniv Dr. Ivan Franko: 2-e vid., T. 1. Lviv: VTS LNU imeni Ivana Franka.
- Khoda, L. D. (2020). *Movna reklama v chasi pandemii koronavirusu COVID-19 (na materialii ukrains'kikh ta slovats'kikh tekstiv)*. *Pivdenniy arkhiv. Filologichni nauki*, № 92, 130–134.
- Korzh, Yu. (2021). *Kovid-desidenti ta koronoinali: ironichniy slovník pandemii koronavirusu*. <https://gwaramedia.com/kovid-dysydeny-ta-koroyinaly-ironichnyj-slovyk-pandemiyi-koronavirusu/>.
- Kosmeda, T. (2008). *Свобода слова в современном дискурсе. Слово. Текст. Czas IX. Człowiek w przestrzeni słownika i tekstu: Materiały IX Międzynarodowej konferencji naukowej (Szczecin, 8–10 listopada 2007 r.)*. Szczecin, 452–460.
- Kosmeda, T., Janczura, D., Janik, K. (2021). *Сучасна ономастична термінологія: дискусії українських і російських учених щодо формування інтернет-ономастикону*. *Przegląd Wschodnioeuropejski*, nr 12/1, 305–315.
- Kozyrev, A. (2019). *Номо Confusus – человек растерянный*. *Published in CEMI-RAS*. <https://medium.com/cemi-ras/homo-confususчелове-растерянный-8a4a5bacced>.
- Krasavina, V. V. (2020). *Neologizmi leksiki v chas pandemii koronavirusu (na materialii internet-vidan' ta sotsial'nikh merezh)*. *Kultura slova*, № 92, 203–215.
- Lanovenko, O., Ostapishina, O. (2013). *Slovník-dovidnik z yekologii*. Kherson: PP Vishemir'skiy V. S.
- Levchuk, P. (2021). *Ukrainian Language in Polish Public Space*. <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/cs.2476>.
- Mats'ko, O. (2021). *Dosit' shastati: chomu mova ne yde na karantin*, *Weekend Today*, 2020. https://projects.weekend.today/language_quarantine.
- Michelizza, M., Karer, M. Ž. (2018). *Internetna leksika v slovensčini: analiza novejših slovarskih virov*. *Jezikoslovni zapiski* (Ljubljana), 24.1, 79–92.
- Pidkuymukha, L. (2020). *Mova ne yde na samoizolyatsiyu*. *Forbes*, № 5. <https://forbes.ua/lifestyle/mova-ne-yde-na-samoizolyatsiyu-18112020-553>.
- Rezistentnist' (2021). <https://uk.wikipedia.org/wiki/Rezistentnist'>.
- Sergiyenko, S. I. (2021). *Chim zaminiti obiymi pid chas pandemii koronavirusu?*. <https://kvputdo.com/storinka-psikhologa>.
- Shutova, M. O., Golinko, A. M. (2021). *Lingvistichna manifestatsiya kontseptu "COVID" u kartinakh svitu angliys'koї, nimets'koї ta ukrains'koї mov*. *Naukoviy visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu, Seriya "Filologiya"*, № 47, T. 2, 161–166.
- Stodolinska, Y. (2021). *American University Discourse in the COVID-19 Pandemic: Multimodal Aspect*. <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/cs-ec/article/view/c.2488>.
- Stokolos-Voronchuk, O. O. (2005). *Yetnotipi ta ikh khudozhni stereotipi v ukrains'komu anekdoti (na materialii vidan' knikh st.)*: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. Lviv.
- Val'ter Kh., Mokiyenko, V. M. (2005). *Antiposlovitsy russkogo naroda*. SPb.: Izdat dom "Neva".
- Vesna, T. V., Telets'ka, T. V. (2020). *Leksichni innovatsii periodu koronavirusnoi pandemii*. *Zapiski z romano-germans'koї filologii*, vip. 1(44), 83–89.

Zabielska, M. (2021). *Pacjenci z... / u pacjentów z... / w przebiegu COVID-19...: dyskursywna analiza polskich fachowych publikacji medycznych dotyczących koronawirusa*. http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/wydania/poradnik_jezykowy.787.2021.08.02-Zabielska.pdf.